

Ignoramus Infestation

Combating Fanaticism

With Education

A class by Rabbi Yonatan Y. Halevy

פסול. נטל דדו והוא הראש הקטן ששושנתו בו פסול. נטל העץ שהוא תלוי בו באילן מעקר האתרוג ונשאר מקומו גומא פסול. עלתה חנונית עליו אם בשנים ושלשה מקומות פסול. ואם במקום אחד אם עלתה על רבו פסול. ואם על דדו ואפלו כל שהוא פסול. נקלף הקרום החיצונה שלו שאינו מחסרו אלא נשאר ירק כמות שהיא בריתו אם נקלף פלו פסול ואם נשאר ממנו כל שהוא כשר:

A citron with a hole of a minimal size that is punctured through [to the other side] is disqualified. But if it [did not go] through: If it was the size of an issar or more, it is disqualified. [If] it is lacking a minimal amount, it is disqualified. If its nipple, and that is the little head in which its flower is found, was removed — it is disqualified. [If] the wood from which it is suspended on the tree is removed from the actual citron, and it leaves a hole in its place — it is disqualified. [In a case in which] growths developed on it: If it was in two or three places — it is disqualified. But if it was in one place — it is [only] disqualified if it developed on the majority of it. However, if even a minimal amount developed on its nipple — it is disqualified. [In a case in which] its outer peel was peeled, such that it is [nevertheless] not lacking any of [the citron] but remained green like its formation: If all of it was peeled — it is disqualified. But if a minimal amount of it remained, it is fit.

(5) מרן – שלחן ערוך - אורח חיים (תרמח:ב)

אתרוג שנקב נקב מפלש כל שהוא, פסול; ושאינו מפלש, אם הנה כאיסר, פסול; ואם חסר כל שהוא, פסול. ויש אומרים דגם בנקב מפלש בעיני חסרון משהו; ושאינו מפלש, בחסרון כאיסר.

Introduction

(1) משנה – סוטה (ג:ד)

רבי יהושע אומר...: **חסידי שוטה, ורשע ערום, ואשה פרושה, ומכות פרושין, הרי אלו מבלי עולם:**

Rabbi Yehoshua says...: **A foolish man of piety, and a conniving wicked person, and an abstinent woman, and those who injure themselves out of false abstinence; all these are people who erode the world.**

(2) רמב"ם – פירוש המשנה – סוטה (פ"ג מ"ד)

"אמר ר' יהושע, חסיד שוטה, רשע ערום, אשה פרושה, מכות פרושים, הרי אלו מבלי עולם". **חסידי שוטה.** ענינו, הגזמה בזהירות ובדקדוק עד שנמאס בעיני בני אדם, ועושה מעשים שאינו חייב וכאלו אמר (ר' יהושע על חסיד זה, שהוא -) שוטה בחסידותו. ואמרו בפ"ק ירושלמי שבת, כל מי שהיא פטור מדבר ועושהו, נקרא הדיוט.

Source Texts

(3) תלמוד בבלי – מסכת סוכה (לו.)

נסדק, ניקב. תני עולא בר חנינא: ניקב נקב מפולש — במשהו, ושאינו מפולש — בכאיסר.

The mishna discusses the *halakha* of an *etrog* that was **split or pierced**. **Ulla bar Hanina taught:** An *etrog* that was **pierced with a hole that completely goes through** its body is unfit **with any size hole**. If **the hole does not completely go through** the *etrog*, it is unfit only **with a hole the size of an issar** coin.

(4) רמב"ם – משנה תורה – הלכות לולב (ח:ז)

אתרוג שנקב נקב מפלש כל שהוא פסול. ושאינו מפלש אם הנה כאיסר או יתר פסול. חסר כל שהוא

A Sage Is Greater Than A Prophet

6) הרב יוסף משאש – שו"ת מים חיים – חלק א' (רנט)

בדיקת אתרוגים ע"י זכויות מגדלת הראות

חכם יקר מאד ונעלה, לתפארת ולתהלה, כמה"ר ברוך לעסרי, נרו יאיר כאור הבהיר, אמן. שלום, שלום:

שאלת ידידי במכתבך הנעים, אודות אתרוג שנבדק בעינים מאירות ולא נמצא בו שום דופי, ואך ע"י זכויות מגדלת הראות, נראו בו הרבה נקבים עם חסרונות, בתר מאן ניזיל, אם בתר הזכויות ופסלינן ליה, או בתר מראה עינים ומכשירינן ליה:

תשובה: אף שכבודו סתם ולא פירש כל אשר נעשה עמו בזה, כבר הגיעוני הדברים על בוריין, ואתה ידידי הסר כעס מלבך, כי זו מכה מהלכת בכמה מדינות, שבכל מוצאי כפור יוצאים כמה הדיוטות מחוריהן, ומתקשטין בטלית של ת"ח לבדוק גם הם פרי עץ הדר, וכדי להראות פחזותם וסכלותם, לעיני אנשים שכמותם, לכן הם מביאים בידם אותם זכויות המגדלות הראות, הטמונים אצלם משנה לשנה לצורך זה, ומטילים על ידם מום בקדשים, באתרוגים יקרים ונהדרים בקדש אשר אין בהם כל מום, ובעקמת שפתיהם שיהיו צרובות בגחלי רתמים הם אומרים אל תביטו אל מראיהן ואל גבוה קומתן, כי מאוסים הם מחמת הנקבים שיש בהם חסרון הנמצאים בהם ע"י הכלי הזה, והחכמים ותלמידיהם, גם הנבונים שבעם שומעים ושותקים ואין חוששים להם, כי הבל יפצה פיהם, וכתותי מיכתת שיעורם הם וזכויותיהם, והכל קונים כפי הדין הנר' לעיני השכל והבשר של ת"ח הבקיאים, וגם אתה ידידי עשה אנך כאפרכסת, והרחב לבבך כעור הצבי, ושמע ושתוק, ואל תחוש לדברי הבורים, ואותם האתרוגים פשוט וברור שהם כשרים, אף למהדרים, דאין לו לדיין אלא מה שענינו

רואות, דאי אתית להכי לבדוק ע"י אותם הזכויות לא שבקת חיי, כי יש בהן שמעמיקין הראיה עד חדרי הזרע, וא"כ גם הסכין של שחיטה נבדוק על ידן, ומעולם ועד עולם לא נמצא סכין יפה, שאף הרגשה דקה מן הדקה שא"א לה להיות נרגשת בצפורן, תראה על ידן פגימה גסה, וגם בדיקת הטרפיות נעשה על ידן, ומעולם לא נאכל בשר, וכן בדיקת התולעים, שנראים בהם אף תולעי המיקרו"ב שאין להם העדר משום דבר ואפילו ממלח, וכן בדיקת הכתמים והדמים ונגעי בתים וכל דבר הצריך בדיקה נעשה אותו על ידיהן, ומעולם לא נצא חובתינו בשום דבר, ועוד שהכלים הנז', יש בהן אלף אלפים מדרגות, מהקטן עד הגדול של מצפה הכוכבים כידוע, וא"כ תמיד נסתפק במה לבדוק, ואז נפל כרסא בבירא, לכן הדבר פשוט שכל אחד רק למראה עיניו ישפוט:

וגדולה מזו כתב השע"ת בס"ת תרמ"ח סק"ה וז"ל, ובא"ר כתב משם המבי"ט שאם אין נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל אין זה כלשהוא שפוסל, עכ"ל ע"ש. הרי לך ידי שאף הסתכלות בעיני בשר אין צריך, רק די ע"י ראייה פשוטה שטחית:

וכן השיב בקצרה הרה"ג כמוהר"ח בלייח זלה"ה, לכמוהרי"ו ז"ל לעיר בלעבא"ס יע"א, על נדון כיוצא בזה, וז"ל: ועל פסוק האותיות שאין נראה אפילו בעין טהורה וזכה רק ע"י בתי עינים מגדילים הראות, אם נקרא הפסק או לא, כבר עמדנו על זה, זה ימים רבים שיש בהם שנים, וזו הלכה שהעלינו שאין נקרא פסול רק למראה עינים פשוטים דוקא ואפילו עינים יפות אין צריך, וכ"ש לבתי עינים, ואין להטריח הצבור להוציא ס"ת אחר על חנם, ורז"ל אמרו אין לדיין אלא מה שענין רואות, עכ"ל.

וזכורני שכן ראיתי בתשובות הרשב"א ז"ל ובכמה מקומות, ואין הפנאי מסכים לחפש אחריהם, כי אין מהצורך להאריך בדבר פשוט כזה, רק כדי להוציא מלבן של הדיוטות, ודי בזה:

וביראת ה'. ובאופנים של כסהו בלילה כדי לזכות את ישראל.

(10) הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף כט:)

והחכמה האמיתית הזאת שהוא השקול הדעת התלמודי, באין זולתו מלבד שאינו נקרה בלימוד ספרים הקצרים הנז"ל וכיוצא, אלא אדרבא: יהיה גרמא לניזיקין להביאו אל סברות הפאנאיטיזמו, אשר לא ישוער.

Fanaticism Leads To Fantasy

(11) הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף כט:)

כי אין לך חלק בכל חלקי הכדור אשר בו אנשים אדוקים באמונות בלתי עיקריות, כאנשי החלק הזה. ומי יוכל להכחיש את המוחש, מה שאנו רואים כמה הם תקועים באמירת מזמורים בתוך התפלות, ורבוני הקדישים, והפיוטים, והקרובות והיהי רצונות, והמודעות, וההשכבות, וההתרות בחול ובשבת. ועולה על כולם אמונת הקמיעות השורפות כליות ולב, עד שהמוני הבהמי, כ"כ נשתקע בדמיונו מהות העניינים האלה ואמונתם בכל מין קמיע, עד שאם תשאלהו אם הוא יהודי במקום להראות לך ציציית בבגדו ותפילין בזרועו, יבא ידו אל חיקו ויוציא לך קמיע מטושטשת ומצורעת כשלג, ויושק אותה אבות נשיקין. ואתה מוכרח לקיים סברתו, אחר כי העניין הזה רק הוא לבדו נשאר לדמיון יהדותו. ואם תפילהו ארצה נאבד טובה הרבה.

(12) הרב יוסף פאור הלוי – שם (עמוד פ, הערה 33)

הרבנים הספרדים אז התמרמרו על האמונות הטפלות שהכו שרשים עמוקים בקרב יהדות מזרח אירופה, ועל חוסר ידיעתם בתורה וביהדות. הרב יהודה ביבאס גלה את לבו לכהן הנוצרי בונר בענין חשוב זה. וכן כתב בונר על שיחתו עם הרב יהודה ביבאס: "במיוחד בפולין - הוא [הרב ביבאס] אמר - שהם שקועים במדה גסה באמונות טפלות כי הלוא הם מבינים התלמוד כלו כפשוטו. על כן הוא נמנע ללכת לדבר עם הרב הפולני כי לדעתו אבוד זמן הוא בגלל בערותו. התרופה הראשונה היא לסלק את בערותם".

Problematic Education

(7) הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף כט:)

...נראתה לי הסיבה האמיתית, והיא עזיבת העניינים התלמודיים המאירים את העניינים, המחזדים השכל חידוד וליבון עצום שאין אחריו כמוהו. המלמדים לאותו ת"ח אשר תורתו אומנותו דיני המצות בשרשן: על מותר איך מתורת השכל והדת צריך להיות מותר והאוסרו נק' הדיוט ובהמה בעיני אלקים ואדם; והאסור איך דין השכל גזור להיותו אסור.

(8) הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף כט:)

דהנה אין מי שיוכל להכחיש דהעסק בלימודים הקצרים מבלי שורש ונועם מביא לידי פאנאיטיזמו אשר אין אחריו כמוהו. יען שנופלים בין התלמידים ספרי מוסר וספר הנהגת המתקדשים והמטהרים זיע"א. ומהם יורו לכל עם הארץ כאלו הם הלי"מ. ולא ידעו להבדיל בין הדברים. כי לו זו כי א"א להוכיח לסוף כל ישראל להיות חסידים כמ"ש רבינו הרמב"ן ז"ל, עוד זאת כי גם הת"ח עצמו (שראוי להחמיר על עצמו ולהקל לאחרים, עיין תשב"ץ ח"ב סי' מה), הנה לפעמים לא כל העתים ולא כל המקומות שוים; ואדרבא: נהפוך הוא שהחכם צריך להקל על עצמו יותר כדי שיהיה שכלו בריא ושלם יותר - עד כי א"א לברר זה, והחכם עיניו בראשו (תשו' בשמים ראש סי' צד). וכל מעשיו יהיו לש"ש לקרב את הרחוקים בחכמת אלקים אשר בקרבן.

Drawing Near Those Who Are Far

(9) הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף כז-):

כמה כללים טובים שהורונו אבותינו ורבותינו, נאספו רובם אל עמם: 'מוטב שיהיו שוגגין', 'לאו כולי עלמא דינא גמירי', 'כל ישראל בחזקת כשרים הם', 'אי אפשר להוכיח לסוף ישראל להיות חסידים'. וכאלה רבים - כדי שלא יצאו לתרבות רעה, ויבוא יומו, וגדולה תשובה שמגעת עד כיסא הכבוד... כוח חכמי ישראל הבקיאים בדרכי ההוראה וכל מקראה, יודעים מלאכי השרת הזרך הנחמדת, ולהנהיג את העם בסבלנות

13 הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף ל.)

וכמה מהמתקדשים שאינם רוצים לשמוע אפי' שיר מוסרי פשוט או דרש בלשון המדינה המזוקק שבעתיים, ויותר בוחר לדבר בלשון המשובש שהורגלו לדבר בו דלת העם היהודים - מורכב ממאה לשונות - מלדבר בלשון צחה ומנוקה מכל מין טעות ושגיאה.

14 הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף ל.)

אתה רואה עוד ראייה מבהלת. שאם ההכרח הביאך לדבר בפני איזה מתחסדים במין ויכוח מהויכוחים הדתיים כדי להפיל חללים חללים רבים משחיתים אשר יביעו וישחיתו בכל הר קדשי האמונות, ובהכרח צריך אתה לשנות את הידוע בדבריהם כדי להשיב עליהם, תקף רעדה אחזתם שם וקופצים ואומרים: בר מינן לא ישמע על פיך. וכאלה רבות אתם. האם אין זה חולי הפאנאטיזמו אשר עד הצואר הגיע, אשר נסיבתו אנו בסכנת איבוד האמונה הנעימה מקרב מחנינו.

Fanaticism Leads To Corruption

15 הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף ל.)

ובאמת כן הוא, שהפאנאטיזמו העובר לסוחר הזה הוא המביא לאיזה רמאים - רעים וחטאים - להשתמש ממנו כדי להתעות את הבריות. והרי נולדה בינינו האפוקריזיאה בעל כרחינו, וכמ"ש הרשב"ש סוף סי' קי"ז, יעושיב. ... ומזה צמחה בהרת האינדפרינציא בעורות קדשים אשר אין תרופה למכתה.

Religious Indifference, Heresy, and National Schisms

16 הרב ישראל משה חזן – קדושת יו"ט (דף ל.)

הרי לפנינו ההשחתה הגדולה אשר אנו בה בחלק האיברופא הזה, אשר לא דמינו ולא עלתה על לבנו. וזה

קרוב למאה שנים שהזריעה במדינות אלו. ובדורינו זה פרחו כמו עצב, והשרישה שרשיה, ותכסה ארץ, כסו הרי אשכנז, צילה וענפיה המרובין הגיעו עד איטלייא. אוי לנו שכך עלתה בימינו. אבדה תוחלתינו, נולד הפירוד הממית באומתינו. זרה המינות על מצחות בני עמינו. מי ירפא לנו אחרי כי השטן מרקיד בינינו לטעת באומתינו כיתות כיתות, פמליות פמליות, במות במות. אהה! מה יקרו דברי רז"ל על פסוק חבור עצבים אפרים הנח לו. אהה! כי הדעת הנפסד הנה לעשות חדשות ולחלק הלבבות יהיה הסיבה לגרש מהסתפח בנחלת ה' כמה בנים חביבים: יהיה הסיבה שלא יזכר שם ישראל עוד בי"מ!"

What's The Big Deal?

17 הרב יוסף פאור הלוי – הרב ישראל משה חזן: האיש ומשנתו (עמוד עה)

אופי ההשכלה שרווחה אז, הביא את יהדות אירופה לארבע מדות שהיו בעכרן. למדות אלו זיקה הדדית, וכל אחת תלויה בחברתה כטבעות בשרשרת. ואלו הן:

א. קצוניות דתית, "פאנאטיזמו (חסידות שטות)" בלשון הרב.

ב. הקצוניות הדתית הביאה להסתייגות רוחנית אף בין אלה שהזדהו עם גישה זו. מכאן "האפקריזיאה (קרי: איפוקריזיאה) (צביעות)".

ג. אוירה של קצוניות דתית וצביעות עשתה שמיטב היהודים - אלה שכריאים בדעתם וכנים עם עצמם - יביטו בשליליות אל כל הקשור ליהדות. זוהי "האינדיפרינציא ריליגיוזה (מיעוט החשיבות לעניני' האלד)".

ד. מכאן "האריזיאה (כפירות, אפיקורסות)". המדה הזאת אינה כפירה פנימית באל ובדת בלבד. היא מוצאת ביטוי, בעיקר, בהקמת תנועות ואידיאולוגיות שיפצלו את העם. "והוא הנק' אצלינו, מין ובלשונם Scismatico."

18) הרב שמעון אגסי – אמרי שמעון – מאמר צרות עם ישראל

איזה בדק בחומת הדת, היו החכמים ורבנים מגלים אוזן העשירים ומסכימים עמהם וממהרים לגדור הפרצה ההיא, אבל עכשיו נתפרדה החבילה כאשר אתם רואים, והחכמים ורבנים לבדם מה יוכלו לעשות כאשר ההמון נשמע לדברי העשירים יותר מהחכמים, וכיון שעשירים אין כאן חכמים ורבנים גם כן אין כאן.

ואל העשירים גם כן יש התנצלות יען כי לא כדורות הראשונים דורות האחרונים כי בדורות הראשונים לא היו העסקים מרובים כל כך כי שתיים או שלש שעות ביום היה מספיק אל העשיר לעיין בעסקיו, ושאר כל היום היה לו פנאי לעיין במילי דמתא עם החכמים ורבנים, משאין כן עכשיו שנתרבו העסקים לאין קץ והמסחר גדל למאד ואפילו ימי תקופת תמוז אינם מספיקים לו לעשיר לגמור עסקיו, ואם היה בידו ליקח גם איזה חלק מהלילה לסחור בו מה טוב. ואם כן מהיכן יש לו פנאי לעשיר לעיין במילי דמתא? הלא הוא נאחז בסבך חרדת מסחרו ואתננו ומה איכפת לו יהיה מה שיהיה.

וכיון שכן שהעשירים אינם פנויים והחכמים ורבנים לבדם לא תעשינה ידיהם תושיה על מי אתם בוטחים. הלא אין הדבר תלוי רק בכם, ועל דורינו זה נאמר "אם אין אני לי מי לי וכשאני לעצמי מה אני ואם לא עכשיו אימתי", כי לא בכל עת תמצא אסיפה גדולה כזו.

ותדעו ותאמינו לי אחי ורעי כי מעולם לא שמעתם עוד דברים ברורים כאלו ואפונה אם תוסיפו תשמעו עוד לא מפי ולא מפי זולתי, כי להיות שצער שלכם נגע עד לבבי הרהבתי בנפשי עוז לגלות דברים נצורים וספונים כאלו, ואם כן למה אתם מחרישים ומעבירים השעה, הנני חוזר לקרוא באוזניכם הקריאה שבתחלת דרוש זה שהן עם חכם ונבון אתם ולא יאתה לאנשים חכמים ונבונים כמותכם להחרד חרדה גדולה כזו להיבטל כל אחד מכם מעסקיו ולהתאסף יחד כאיש אחד חברים אם לא לתועלת גדולה באה אלי החרדה הגדולה הזו שאם לא כן מה היא התועלת היוצאת לכם מזה אם לא לתקן המעוות.

ואם כן הבו עצה איך ובמה לתקן המעוות ואנה נפנה לעזרה (דומיה ממושכה שוררת בכל הקהל הגדול הנאספים ואין פוצה פה וצפצף רק פוערים פיהם ומביטים עלי בעיניים כלות).

ועתה אליכם אישים אקרא הנה ביארתי וביררתי לכם שעל מה ולמה יד ה' הויה בנו לרעה, הוא בשביל כי עונינו ענו בנו, וחטאתינו כי עצמו מאד, ויותר מה שביארתי לכם אתם יודעים. וכבר ביארתי לכם כי לא בבכיות וזעקות וסליחות ותחנונים יושיע ה', כי אם בשובנו מדרכינו הרעים. ואם כן מה אתם מחשים הלא אם אמת מארץ תצמח אז צדק משמים נשקף, להוריק לכם גשמי רצון ברכה ונדבה עד בלי די.

וכי תאמרו אנחנו מה בידינו לעשות, הלא קהל עדתינו על החכמים והרבנים והקצינים עיני העדה יסמוכו, ועליהם מוטלת החובה לתקן המעוות ולמה נרפים הם נרפים החכמים והרבנים יושבים בחיבוק ידיים? האמת אתכם בזה ואודה ולא אבוש שאין החכמים ורבנים שמים על לב לעשות כלום. אבל צריכים אנו לידע שאם אין החכמים ורבנים עושים כלום האם אתם צריכים לחשות ולשים יד על פה? הלא משנה שלמה שנינו במקום שאין אנשים השתדל להיות איש.

ובפרט יש לכם לדעת כי אופן העגלה המלאה לה עמיר ממיני צרות ומצוקות רק עליכם הוא יסוב, כי הנה החכמים ורבנים תורתם מגינה עליהם הגם שגם עליהם יעבור כוס יוקר השערים והם בדוחק ובצער מכל מקום אינו מגיע צערם לצער שלכם, שהוא כבשר בתוך קלחת כי הן אני סוחר כמוכם מכיר בצער שאתם שרויים בו. ועשירים גם כן אינם מרגישים בכל הבא עלינו כידוע לכל. ואתם רק אתם בפה נלכדים הן בהעצר שמים ולא יהיה מטר... ויוקר השערים והן מפאת הממשלה האומרת הב הב, הן מכל צד ופנה עליכם היו כלנה.

ואם כן למה נרפים אתם נרפים ולא תחושו לעזרת עצמכם. עד מתי אתם הוזים שוכבים ובוטחים על חכמים ורבנים הלא אמרתי לכם בפניהם שאין הם עושים כלום ומה אעשה עוד לכם. ובאמת אגיד כי יש להם לחכמים ורבנים התנצלות במה שאין עושים כלום, כי הן לפנים בישראל היו החכמים ורבנים והעשירים שותפים יחד כשתי נפשות בגוף אחד, והיו נשמעים העשירים אל החכמים ורבנים ושניהם יחדיו היו משגיחים בעסק הצבור ואם היה נראה

Checking For Insects

19 הרב עובדיה יוסף – שו"ת יחיה דעת – חלק ו (סימן מז)

שאלה: האם יש איסור בתולעים הנמצאים במים או בפירות גם כשאננם נראים לעין כלל, אלא רק על ידי מיקרוסקופ?

תשובה: הדבר ברור שכל מה שאסרה תורה בדברים התלויים בבדיקה על ידי ראייה, אינם אלא על ידי ראייה טבעית, כי האדם יראה לעינים, ולמראה עיניו ישפוט, אבל לא על ידי ראייה במיקרוסקופ וזכוכית מגדלת. ולכן תולעים שאינם נראים לעין כלל, אין בהם שום איסור, אע"פ שנראים הם ע"י זכוכית מגדלת ומיקרוסקופ. וכן מתבאר בספר חכמת אדם בבינת אדם (כלל לח סימן מט), שהביא מה שכתב בספר הברית, שנתברר ע"י חכמי המחקר שאי אפשר ליין להיות חומץ עד שירום תולעים, והמסתכל במיקרוסקופ יראה שהחומץ מלא תולעים רוחשים, ולכן אסור לאכול מהחומץ אפילו על ידי סינון, אלא צריך להרתחו תחלה, ואחר כך יסננהו דרך בגד דק מאד. וכתב על זה החכמת אדם, שבודאי אין מקום לאסור כל חומץ מטעם תולעים, שהרי נאמר בנזיר חומץ יין לא ישתה, הא לאחרים מותר, וברות נאמר וטבלת פתך בחומץ, וכי הכתוב יסתום כל כך באיסור לאו, ולא יפרש שזהו דרך בישול והרתחה תחלה, ואם באנו לחוש שהחומץ יש בו תולעים בכח, (ולא בפועל), אם כן גם ביצים לא נאכל, שהרי כתב בספר הברית, שבקשר הביצה נראה אפרוח על ידי מיקרוסקופ, אלא ודאי שלא אסרה תורה מה שבכח אלא מה שיצא לפועל ונראה לעין. ורק כוונת ספר הברית לאסור חומץ כזה שכאשר מסתכלים בו נגד השמש נראים בו תולעים, וכמו שכתב בבית יוסף סימן פד בבדק הבית בשם רבינו ירוחם וכו'. ע"ש. וכן כתב בספר מאורי אור (חלק קן טהור חולין נח: דף פח ע"א), שאותם רמשים קטנים מאד שאינם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ בחומץ ובקמח, לא חששו להם חכמים כלל, ורק באותם הנראים לעין יש לחוש בהם משום איסור תולעים אף על פי שהם קטנים מאד. ע"ש. וכן פסק הגאון רבי יחיאל מיכל אפשטיין בספר ערוך השלחן (סימן פד סעיף לו). ע"ש. וכן כתב הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת (תנינא, בקונטרס אחרון סימן נג), שבדיקה בזכוכית

מגדלת דהיינו מיקרוסקופ לא מעלה ולא מורידה מצד ההלכה, שהרי ידוע מה שאומרים חוקרים מומחים שאם נסתכל במים במיקרוסקופ נראה בכל מים אפילו מסוננים תולעים רוחשים, וממה שאין אנו משגיחים בזה, מוכח שבדיקה בכלי זה אין לחוש לה אפילו לחומרא. ע"ש.*

ובתפארת ישראל במסכת עבודה זרה (פרק ב' משנה ו', בועז סק"ג), הביא שגדול אחד חשב להתיר דגים שהקשקשים שלהם נראים רק על ידי מיקרוסקופ, ואוושו עליה כולי עלמא, ונפיק שיפורי מבי מדרשא לאיסורא, ונשתקע הדבר ולא יאמר. והטעם לכך שכל שאינו נראה לעין בלי אמצעות כלי הבטה לא נחשבת קשקשת, וכן הדין בנקבים הנראים בריאה ושאר איברי הבהמה על ידי מיקרוסקופ, שאין להעלות על הדעת להטריף הבהמה משום כך, כי דעת התורה לסמוך רק על מה שנראה לעין אדם רגיל בלי כלי זכוכית מגדלת. וכן בכל כיוצא בזה. עכת"ד. והגאון הראשון לציון יש"א ברכה בשו"ת ישא איש (חלק יורה דעה סימן א), נשאל אם יש להכשיר דגים שאין קשקשיהם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ, והביא מה שאמרו בעבודה זרה (לט) שאם נראים קשקשים דקים בדג נגד השמש, דג טהור הוא, וכתבו הפוסקים שצריך להיות גם כן שהקשקשים נקלפים מעור הדג, ולא יהיו דבוקים בעורו, ולכן דגים אלה אם הקשקשים שלהם נקלפים ביד או בסכין או על ידי שריה במים וכו' הרי הם טהורים, ואם לאו אסורים. ע"כ. ונראה דסבירא ליה שאם אינם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ בודאי שאין הקשקשים שלהם נקלפים ביד או בסכין באופן שיראו לעינים, ולכן לא חשב להשיב לשואל על עצם השאלה. אך בשו"ת ישיב משה (סימן ריד) כתב לדייק מדבריו דמהניא ראייה במיקרוסקופ, וכתב, שדבריו נכונים, דמה לי ראייה על ידי כלי זה או ראייה נגד השמש וכו', ומכל מקום אין לאסור תולעים שבמים או בפירות כשאננם נראים אלא על ידי כלי זה וכו'. ע"ש. והגאון רבי כלפון משה הכהן בשו"ת שואל ונשאל חלק ה' (חלק יורה דעה סימן סד) האריך להשיב על זה, וכתב, שדגים שאין קשקשיהם נראים אלא על ידי מיקרוסקופ אין להתירם כלל, שלא התירה התורה וגם לא אסרה התורה אלא רק לפי ראות עיני האדם הבריא בחוש הראות, ולא מה שנראה דוקא על ידי כלי הבטה, וכן הורה מר זקני הגאון רבי משה הכהן זצ"ל

בסיכום: תולעים הנמצאים במים ובפירות שאינם נראים לעין כלל, אלא רק על ידי מיקרוסקופ, אין בהם שום איסור כלל, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים.

20 הרב עובדיה יוסף – הערה (שם)

והנה הגאון רבי שלמה קלוגר הניף ידו שנית בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה (חלק א' סימן קס), והוסיף טעם להתיר תולעים קטנים מאד שנמצאים במים (של בורות), ואי אפשר להסירם על ידי סינון, שמכיון דקיימא לן בשלחן ערוך יורה דעה (סימן ק' סעיף א') בדין בריה שאינה בטלה אפילו באלף, דהיינו דוקא באופן שהיא אסורה מתחלת ברייתה, כגון נמלה ועוף טמא וגיד הנשה ואבר מן החי, לאפוקי עוף טהור שנתנבל או שור הנסקל. (ומקור הדברים בהר"ן חולין ק וכן כתב בספר האשכול חלק ג' עמוד פה). לכן תולעים אלו שכל עוד לא פירשו מותרים, כמבואר בשלחן ערוך יורה דעה (סימן פד סעיף א'), גם לאחר שפירשו שהם אסורים, אין להם דין בריה לאסור כל המים בגללם, מאחר שלא נאסרו מתחלת ברייתן. עכת"ד. וכבר קדמו בסברא זו הכרתי ופילתי (בסימן ק' סק"ד) שכתב, שעל פי דברי הר"ן והשלחן ערוך יצא לנו דין גדול, שתולעים קטנים המתהווים בפירות בתלוש, ונקראים מילבין, כיון שכל זמן שלא פירשו מותרים, שאינם נקראים שרץ השורץ על הארץ, וכמו שכתב בשלחן ערוך יו"ד/ (סימן פד סעיף ד'), אפילו אם יעמדו ימים רבים ויפרשו אין עליהם תורת בריה, הואיל ולא נאסרו מתחלת ברייתן, ולא מצינו להקדמונים שיחשבו תולעים כאלה לבריה, זולת הרא"ש בתשובה, והוא הולך לשיטתו שסובר שאין צריך שתהיה אסורה מתחלת ברייתה, אבל לדין דקיימא לן כהשלחן ערוך אין כאן איסור בריה. ומכל מקום ח"ו להקל בזה, ואל תטוש תורת אמך, אלא שעל כל פנים יש התנצלות על פי זה לנכשלים בכך, כי בעוה"ר אי אפשר לעמוד בזה, ומי האיש אשר יוכל לומר חף אני מפשע של איסור תולעים בארצות האלה, אך כתבתי כן להיות כתרס בפני הפורענות. אבל למעשה ח"ו להקל ולסמוך על זה כלל. ע"כ. גם בשו"ת בית דוד (חלק יורה דעה סימן כב) נסתפק בדין זה, לגבי תולעים הגדלים בפירות בתלוש שמותרים כל זמן שלא פירשו, אם לאחר שפירשו יש להם דין בריה, או שמא כיון שמתחלה היו מותרים אין להם דין בריה, הואיל ואינם אסורים מתחלת ברייתם. וכמו שכתב בשלחן ערוך יו"ד/ (סימן ק'). וצ"ע. ע"כ. ועיין עוד בישועות יעקב

במעשה שבא לפניו, שסיננו מים לשתיה כמה פעמים, ואף על פי כן היה נראה במיקרוסקופ תולעים רבים רוחשים במים, והשיב שהתורה לא אסרה אלא תולעים הנראים לעין בחוש הראות הטבעי וכו'. וכן כתב היוצא בזה בירחון המאסף (חוברת ב' סימן מב) בדין בדיקת הסכין, שאם בדקנוהו ונמצא שאין בו פגם, ועל ידי המיקרוסקופ נראות פגיונות רבות בסכין, אין לחוש לזה כלל, והסכין כשר לשחיטה לפי הדין, כיון שאין הפגיונות נראות לעיני האדם. ויפה כתב. וכן יש להוכיח מכמה ענינים שלא אסרה תורה אלא מה שנראה לעינים ולא על ידי כלי הבטה, באופן שאין מקום לא להקל ולא להחמיר במה שנראה רק על ידי מיקרוסקופ. ע"כ. (ומכל מקום יש ליישב דברי הגאון יש"א ברכה כמו שכתבנו). וכן כתב הרה"ג רבי יוסף משאש בשו"ת מים חיים (סימן רנט), אודות אתרוג שנבדק ולא נמצא בו שום דופי, אך על ידי זכוכית מגדלת נראו בו כמה נקבים עם חסרונות, או חזויות, והעלה שהאתרוג כשר אף למהדרין, שאין לנו אלא מה שעיינו רואות, שאם נבוא לחוש למה שנראה בזכוכית מגדלת, אם כן לא נאכל בשר לעולם, כי על ידי מיקרוסקופ אפשר לראות כמה נקבים דקים בריאה ובשאר איברי הבהמה. וכן על ידי כלי זה נראים תולעים רבים רוחשים במים ובפירות וכו'. אלא ודאי שאין לחוש לזה כלל. וכן הורה הרה"ג מהר"ח בלייח ז"ל על פיסוקים ופירודי אותיות של ספרי תורה תפילין ומזוזות שאינם נראים לעין רואה, אלא על ידי זכוכית מגדלת, שאינם פוסלים אותם, כיון שאינם נראים לעין של אדם רגיל וכו'. ע"ש. וכן בשו"ת דובב מישרים חלק א' (סימן א') העלה גם כן שאין להשגיח במה שנראה בזכוכית מגדלת בספרי תורה ותפילין ומזוזות לענין מוקף גויל. ע"ש. אבל הגאון רבי ישראל זאב מינצברג בשו"ת שארית ישראל (חלק אורח חיים סימן יא - יב) כתב להשיב על זה. עש"ב. ועיין עוד בשו"ת ציץ אליעזר חלק ח' (סימן טו אות י') מה שכתב בזה. ע"ש. ועיין בשו"ת אבן יקרה חלק ב' (סימן לג), ובשו"ת מהרש"ם חלק ג' (סימן שנז), ובספר פסקי תשובה חלק א' (סימן כב), ובשו"ת באר משה חלק ה' (סימן טז), ובמה שכתבנו בס"ד בשו"ת יביע אומר חלק ד' (חלק יורה דעה סימן כ' אות ב', וסימן כא אות ז'). ע"ש. ואכמ"ל.

יורה דעה (סימן פד סק"א), שהזכיר גם כן סברא זו. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת בית שלמה (חלק יורה דעה סימן קנה). ע"ש. ובהגהות מטה יהונתן (סימן ק'), הובאו דברי הגאון טור האבן (סימן כו) שכתב להוכיח מדברי הרשב"א היפך דברי הכרתי ופלתי, והגאון רבי בצלאל הכהן, המורה צדק דווילנא, כתב לדחות ראייתו. ע"ש. (ושוב ראיתי מ"ש עוד הגר"ש קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה סי' קסב. ע"ש). אולם החוות דעת (סימן ק' סק"ה) דחה דברי הכרתי ופלתי, על פי מה שכתב הרמב"ם בספר המצות (מצוה קעט), כי מה שאמרו אכל פוטיתא לוקה ארבע היינו לאחר שפירשה וכו'. והרי הטעם שלוקה על תולעת שאין בה שיעור כזית הוא גם כן משום בריה (מכות יז), אלמא דשפיר חשיבא בריה וכו'. ועוד שגם זו נחשבת אסורה מתחלת ברייתה כדמוכח בחידושי הרשב"א (חולין קכ) שחלב וגיד הנשה מיקרו אסורים מתחלת ברייתו, אף על פי שאינם נוהגים בשליל, משום ששם חלב וגיד לא היה לו היתר מעולם, ומקודם לא היה עליהם שם חלב וגיד. ע"ש. והוא הדין כאן קודם שפירשו אין עליהם שם שרץ השורץ על הארץ כלל אלא רק לאחר שפירשו, נמצא ששם שרץ הארץ לא היה לו היתר כלל, ומיקרו אסורים מתחלת ברייתו. ע"כ. וכן כתב בספר מראה כהן בחידושו (לזבחים עב), שדברי השלחן ערוך שדין בריה הוא כשאסורה מתחלת ברייתה, אין זה משעה שנוצר בבטן, אלא משעה שיצא לאויר העולם, שהרי איסור גיד הנשה אינו נוהג בשליל (לרבי יהודה, חולין פט:). ואפילו לרבנן שנוהג בשליל, אין איסורו חל אלא לאחר שיצא לאויר העולם. (ועיין בתוספות חולין פט: ד"ה והא). וכן הדין בחלב ואבר מן החי וכו'. והוא הדין לתולעים הגדלים בתלוש לאחר שפירשו וכו'. ע"ש. (ועיין באמרי ברוך מה שכתב על דברי החוות דעת הנ"ל). ומרן החיד"א במחזיק ברכה (סימן פד סק"י) הביא ספק הבית דוד הנ"ל, וכתב, ולי נראה לומר דחשיבי בריה, ואין זה ענין לעוף שנתבל ושור הנסקל שנתחדש דבר בגופם, אבל התולעים שינוי מקומם בלבד גורם להם להאסר וכו', ועוד שגם שינוי מקומם אינו חידוש, ומתחלה נודע שדרכם לפרוש, ומראש הם נועדים לכך, והם אסורים מחמת עצמם, ולא מחמת דבר אחר. ע"ש. גם הפרי מגדים (סימן פד, בשפתי דעת ס"ק לא) הביא דברי הכרתי ופלתי, וכתב, שבאמת כל הפוסקים האחרונים כתבו דמילבין הוי בריה, שכל זמן שלא פירשו הוו כאוכלא דאפרת, ואחר כך כשפירשו שפיר חשיבי בריה, ומיקרי נוצר באיסור, לכן אין להקל בזה כלל. ע"ש.

ועינא דשפיר חזי להדגול מרבבה (שבסוף יורה דעה דפוס וילנא, סימן פד) שכתב, ששמע בשם הגאון רבי יהונתן מפראג (כנ"ל), וסברא נכונה היא, ואם לא תימצא סתירה לזה היה נכון לסמוך על זה אף למעשה וכו', וסיים, אולם שוב מצאתי להר"ן (בחולין פרק אלו טרפות נח), אהא דאמר רב הונא כל בריה שאין בה עצם אינה מתקיימת י"ב חודש, ואמר רב פפא שמע מינה מדרב הונא הא דאמר שמואל קישות שהתליעה באיביה אסורה, הני תמרי דכדא מותרים לאחר י"ב חודש. (שתולעים אלה המצויים בהם לאחר י"ב חודש כעת נולדו בתלוש, ולא מאותם תולעים שהיו במחובר. הרי"ף. ועיין בספר ההשלמה ובספר המאורות שם, שבירושלמי (פרק קמא דשבת הלכה ג') איתא, כל שאין בו עצם אינו חי יותר מששה חודשים, ומדאמר התם ששה חדשים, והכא י"ב חודש, ואמר התם אינו חי, והכא אינו מתקיים, שמע מינה שלאחר י"ב חודש עפרא בעלמא הוא. וכן כתב המאירי שם. ועיין עוד בפרי חדש (סימן פד ס"ק כג). ע"ש). וכתב הר"ן, יש בעלי נפש שהחמירו ואמרו דהני מילי לאוכלם כך, אבל לבשלם כמות שהם יש לחוש שמא על ידי הבישול יהיו פורשים ולא בטלי, דבריה לא בטלה אפילו באלף וכו'. (ועיין בחידושי הרמב"ן שם). ומוכח שאף לדעת הר"ן דסבירא ליה שאין דין בריה אלא כשאסורה מתחלת ברייתה, תולעים הגדלים בתלוש ופירשו חשיבי בריה כיון שראויים לפרוש מיד וכו'. לכן אין להקל בזה כלל. ע"ש. וכן הוכיח במישור בשו"ת חקרי לב (חלק א' מורה דעה סימן סג) מדברי הר"ן הללו שתולעים שגדלו בתלוש נחשבים בריה לאחר שפירשו, ושכן מוכח בספר החינוך, ודלא כהרב בית דוד שנסתפק בזה. ע"ש. גם הגאון רבי יצחק מאיו בספר פאת הים (מערכת ב' אות לח) העיר כן על דברי הבית דוד, דאישתמיטתיה מה שכתב הר"ן (חולין נח) הנ"ל, דשפיר חשיבי בריה לאחר שפירשו. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת קול אליהו חלק א' (חלק יורה דעה סוף סימן יח) שכתב, וסבור הייתי לומר שתולעים הגדלים בפירות בתלוש, וכן תולעים שבמים שבבורות, שכל זמן שלא פירשו מותרים, אין להם דין בריה גם לאחר שפירשו, כיון שאינם אסורים מתחלת ברייתו, אלא שמצאתי להר"ן (חולין נח) שכתב שיש להם דין בריה, אך לא ידעתי טעם לדבר. והבית דוד נסתפק בזה והניח בצ"ע. ולא ראה דברי הר"ן. ע"כ. (וכבר נתבאר למעלה טעם לכך). וכן כתב הגאון רבי יצחק טייב בערך השלחן (סימן פד סק"ב) להשיג על הבית דוד והכרתי ופלתי שלא ראו דברי הר"ן הנ"ל דמוכח לאיסורא. ע"ש.

התולעים משם, והעלה שהעיקר כמו שכתב החוות דעת סימן ק' שגם בזה יש לאסור משום בריה, כי הפירוש במה שאמרו שהבריה היא כשנאסרה מתחלת ברייתה, הוא שאיסורה בא מחמת עצמה ולא שדבר אחר גרם לה שתיאסר, כגון שור הנסקל וכו'. ע"ש. (וזה כעין מה שכתב המחזיק ברכה הנ"ל). ויש מקום לפלפל בראיית החלקת יואב ממנחות (פה:). ואכמ"ל. אתה הראת לדעת שרוב האחרונים דחו בשתי ידים סברת הכרתי ופלתי, ומצאו סתירה לזה מדברי הר"ן עצמו. וממילא נדחו דברי הגאון רבי שלמה קלוגר בשו"ת טוב טעם ודעת תליתאה הנ"ל. וראה עוד במנחת פתים יורה דעה (סימן פד) שכתב שדברי הגאון רבי שלמה קלוגר בזה תמוהים. ועיין עוד בזה במשמרת שלום (סימן פד, שפתי דעת סק"ח), ובדרכי תשובה (סימן פד סק"ט וסק"ק עח). ובשו"ת אפרקסתא דעניא (סימן כ). ע"ש. ולכן אף תולעים קטנים מאד שנראים נגד השמש בעין חדה ובריאה אסורים משום בריה, וצריך לסננם היטב, ולהסירם בסינון של בגד עב. אבל אם אינם נראים כנגד השמש בעין בוחנת אלא רק על ידי מיקרוסקופ, יש להקל. והרי זה כמבואר.

Checking Sifre Torah

21 הרב עובדיה יוסף – שו"ת יביע אומר חלק ד – יורה דעה (סימן כא)

נשאלתי אודות שטרות - כסף ישראליים שצולמו עליהם פסוקים מספר ישעיה (מתוך המגלות הגנוזות) באותיות קטנות מאד עד שקשה להבחין בהם אלא ע"י זכוכית מגדלת. ויש בהם אזכרות ה', אם מותר להשתמש בהם. ואם מותר להכניסם לבהכ"ס ומקומות המטונפים. גם אם מותר לשרוף שטרות - כסף הנ"ל עם אזכרותיהן בבוא הזמן לבער מטבעות אלו ולהוציאם מן המחזור.

(א) נודע מ"ש בשו"ת התשב"ץ ח"א (סי' קכז) שמותר למחוק שם שנכתב שלא בכוננת קדושתו, שמכיון שלא נכתב לשמו אין בו קדושה כלל. ושכ"כ בס' עמודי גולה. ע"ש. וכ"כ הש"ך יו"ד (סי' רעו ס"ק יב), שאם כ' בס"ת שמות ה' שלא לשמן, אסור למחוק לצורך תיקון הס"ת, משום דמיחזי כמנומר. משמע שאין שום איסור בזה משום מחיקת ה'. וזה שלא כמ"ש הפר"ח (בפ"ו מיסודי התורה ה"ו), שאפילו נכתב ה' שלא בכוננת קדושה לוקה על מחיקתו מה"ת. ע"ש. ובהגמ"י (רפ"ו מיסוה"ת) כ' בשם הר"א ממיץ, שאם כתב אותיות של שם ולא נתכוון

וגם הלום ראיתי בשו"ת אהל יצחק חסיד (בסוף חלק חשן משפט סימן קד), שהביא תשובת מר חמיו שהשיג על הבית דוד והכרתי ופלתי שנעלם מהם דברי הר"ן הנ"ל. ושם (בחלק יורה דעה סימן ה') הביא דברי הר"ן, ושכן פסק הגנת ורדים (חלק יורה דעה כלל א' סימן יח), ושיש לבאר הטעם לזה, שקודם שפירשו אין עליהם שם תולעים כלל, אלא כשעודם במים נחשבים כהמים עצמם, דהיינו רבתייהו. וכן כשהם בפרי שהתליע בתלוש הרי הם כגוף הפרי כל עוד לא פירשו, ורק לאחר שפירשו יש עליהם שם תולעים, והווי כאסורים מתחלת ברייתו, ואסורים משום בריה וכו'. ע"ש. וכן העלה בשו"ת תפארת אדם (חלק יורה דעה סימן יב) על פי דברי הר"ן. וכתב שהטעם שהביא האהל יצחק עמי היתה ושלחתי וכו'. ע"ש. (אבל לפי האמור בשם החוות דעת ומראה כהן יש מקום לכך). גם הגאון רבי נסים חיים מודעי בשו"ת חיים לעולם (מימר חיים חלק אורח חיים סוף סימן יא) הביא דברי הרב מראה כהן הנ"ל, והעלה כן להלכה, ושלא כהבית דוד שנסתפק בזה. ושם כתב להשיב על מה שכתב הגאון הראשון לציון רבי חיים דוד חזן בחקרי לב (מהדורא בתרא חלק יורה דעה סימן יד) בשם חכם אשכנזי להוכיח דשפיר חשיבי בריה, ממה שהותר לאכול מפירות אלה שהתליעו בתלוש בשבת, ולא חיישינן לאיסור נטילת נשמה, (וכמו שכתב המגן אברהם סימן שטז סק"כ), אלמא שהם בכלל הפרי ואין עליהם תורת תולעים כלל. וכתב לדחות דשאני איסור נטילת נשמה בשבת דילפינן מאלים שהם פרים ורבים, כמו שאמרו בשבת (קז:), מה שאין כן תולעים הגדלים מהפירות עצמם בתלוש שאינם באים על ידי פריה ורביה. (ועיין בדברי הרמב"ם בספר המצות מצוה קעט). ע"ש. וגם הגאון רבי יוסף חיים בספר רב ברכות (מערכת ב' אות ד', דף ל' סע"ב והלאה) האריך על דברי הגאון רבי חיים דוד חזן בחקרי לב הנ"ל. והביא גם כן אחרונים רבים דפשיטא להו דחשיבי שפיר בריה. ועיין עוד בספרו שו"ת רב פעלים חלק ד' (חלק יורה דעה סוף סימן ח). ע"ש. והגאון רבי חיים דוד חזן בספר ישרי לב (דף יד סע"ג) השיב תשובה מאהבה להגאון רבי יוסף חיים על הערותיו בזה. ע"ש. ועיין עוד בשו"ת חלקת יואב (חלק יורה דעה סימן יט) שחשב לסייע דברי הכרתי ופלתי ממנחות (פה:): סולת שהתליעה ברובה וכן חטים שהתליעו ברובן פסולים למנחות, והרי אפילו אם התליעו במיעוטן יהיו פסולים כיון שאסורים באכילה. (ובעינן ממשקה ישראל מן המותר לישראל), אלא ודאי שבטלים ברוב, ולא חשיבי בריה. ודחה דמיירי שניטלו

לקדש בכתיבתו אין בהן קדושה. וכדתניא (שבת קד:), הרי שהיה צריך לכתוב השם ונתכוין לכתוב יהודה וטעה ולא הטיל בו דל"ת מעביר עליו קולמוס ומקדשו. דברי ר' יהודה. וחכמים אומרים אין השם מן המובחר. אלמא דבעינן כוונה. ע"כ. ונראה שאין הכרח מד' היראים דס"ל כהרשב"ץ הנ"ל, די"ל דלא מיירי אלא בכגון ההיא דשבת, אבל במתכוין לכתוב השם אלא שלא קידשו י"ל דסתמו קדוש לענין איסור מחיקה. וכ"כ הברכ"י יו"ד (סי' רעו ס"ק כד) בד' הר"א ממיץ. וכן מתבאר בס' יראים (סי' ט) שאחר דבריו הנ"ל סיים, וטעמא דכל דבר התלוי בקדושה בעינן כוונה, כדתנן בנזיר הקדש טעות אינו הקדש. עכ"ל. אלמא דמיירי שהיתה מחשבתו לכתוב יהודה, ומש"ה מדמה לה להקדש בטעות. אולם הגאון מהר"י טאייב בס' ווי העמודים (סי' ט אות ה) בד"ה גם, כתב, שלד' התוס' (ע"ז כז) ד"ה וכי, דסתמא בס"ת לאו לשמו קאי, כדמוכח בגיטין (נד:): אזכרות שלו לא כתבתי לשמן וכו'. נראה דה"ה דמותר למחקן. ושכן נראה מדברי רבינו היראים. ושכ"כ הרשב"ץ ח"א (סי' קכז וקעז). ע"ש. אבל לפע"ד אין הוכחה מד' היראים וכאמור. וגם מהתוס' אין ראיה דנהי דסתמא לאו לשמו קאי, היינו דוקא לענין קדושת ס"ת, אבל לענין מחיקה י"ל שאסור. וכמ"ש הפר"ח שם. והגאון מהר"י עייאש בשו"ת בני יהודה (סי' מ ד"ק ע"ד), הביא מ"ש הפר"ח שאע"פ שלא קידש את ה' לוקה על מחיקתו, ותמה עליו דמנ"ל לחלק בין קדושת ס"ת לאיסור מחיקה, והרי כיון שהס"ת פסול אין האזכרות הללו אלא כשאר תיבות של תורה שמותר למוחקן. ושוב מצא כן בשו"ת התשב"ץ (סי' קעז). ובודאי דתשובה זו אישתמיטתיה להפר"ח. ושכן נראה דעת האחרונים ששם הקודש שנכתב שלא לשם קדושתו אין בו קדושה כלל ומותר למוחקן. עכת"ד. וכן פסק הגאון מהר"ש קלוגר בס' שנות חיים (בשו"ת סת"ם סי' ה) כד' הש"ך הנ"ל. ע"ש. וע"ע בשו"ת נטעי נעמנים (חיו"ד סי' לז) שמצדיק דברי הרשב"ץ והסמ"ק נגד ד' החולקים עליהם. ע"ש. וכן דעת הגר"ח פונטרימולי בשו"ת צפיחת בדבש (סי' ח דכ"ו ע"ג). ע"ש.

(ב) והנה בערכין (ו) תניא, עכו"ם שהתנדב קורה ושם כתוב עליה, בודקין אותו, אם אמר בדעת ישראל הפרשתיה יגוד וישתמש במותר, ואם לאו טעונה גניזה, חיישינן שמא בלבו לשמים, ומסקינן, דה"ט דברישא יגוד וישתמש במותר, דשם שלא במקומו לא קדוש. (כלומר, אינו קדוש אלא מקום השם ואותה חתיכה תיגנו

והשאר יבנה בבהכ"נ. רש"י). וכדתניא, היה כתוב על ידות הכלים ועל כרעי המטה יגוד ויגנו. ע"ש. ובתוס' שם, יגוד וישתמש במותר, משמע שיחתוך הקורה ולא יהנה מאותה חתיכה שכנגד השם, דבמקומו מיהא קידש השם. ויש ליהזר שכשכותבין ס"ת ותפלין וגררו מקום השם שאין לכתוב במקומו. עכ"ל. אלמא דאע"ג דסתמא דמילתא אין הגוי מתכוין לקדש ה' בכתיבתו אפ"ה יש בו קדושה גמורה לענין שיהיה אסור ליהנות ממנו וטעון גניזה ואסור למוחקן. (אלא שהתשב"ץ ח"א סי' קמט חולק על התוס' ומתיר להשתמש במקום השם לאחר שנקלף. וע' בכסא רחמים (פ"ה ממס' סופרים הי"ג). ובשמחת יהודה נג'אר (שם). ואכמ"ל.) אולם יד הדוחה נטויה לומר דהיינו באופן שאפשר שהגוי כתבו לשם קדושת ה'. וכן ראיתי בשו"ת נודע ביהודה תנינא (חיו"ד סי' קפ), שהביא מ"ש הרב השואל להוכיח מערכין (ו) שאפילו לא נכתב לשמו צריך גניזה. וכ' עליו, ואני תמה שהיכן מבואר כן בערכין, והא אדרבה ע"י שכתב השם על הקורה אמרינן שזוהי ראיה שכוונתו לשמים וכו'. ע"ש. ולפ"ז יש לדחות ג"כ ראית הפר"ח שכ' להוכיח שאסור מה"ת למחקן שם שנכתב שלא בכוונת קדושה, ממ"ש הרמב"ם (פ"ו מיסוה"ת ה"ו), כלי שהיה שם כתוב עליו קוצץ מקום השם וגונזו, ואפילו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית והתיך/והתיך/ הכלי ה"ז לוקה, אלא חותך מקומו וגונזו. ע"כ. והא מסתמא שם שכתוב בכלים לא נתקדש, ואעפ"כ כ' הרב שהמוחקן ה"ז לוקה. עכת"ד. ולפי האמור י"ל דבשם שנתקדש בעת כתיבתו מיירי. וכמ"ש בשו"ת בארות המים (חיו"ד סי' יג) בד"ה אבל, דכד מעיינינן שפיר נראה דע"כ ד' הרמב"ם מיירי שקידש ה' שנכתב על הכלים. שאל"כ היאך לוקה ע"ז מה"ת, לא הול"ל אלא שמכין אותו מכת מרדות, דהוי כאותיות הנטפלות להשם שהמוחקן לוקה עליהם מכת מרדות. כמ"ש הרמב"ם (שם ה"ג). אלא ודאי דבשם שנתקדש מיירי. ע"ש. ואע"פ שי"ל הוכחת הבארות המים שי"ל דשם עצמו אע"פ שלא נתכוון לכתבו לשם קדושה עדיף מאותיות הנטפלות להשם, מ"מ אין גם להוכיח להיפך. ומה גם שכן הסברא מוכיחה, שעכ"פ לא יהיה בזה מלקות מה"ת, מאחר שהס"ת אינו כשר בזה. וכן ראיתי בס' סדר משנה (רפ"ו מיסוה"ת) שכ', דמ"ש רבינו בהלכה ו' שאם התיך הכלי שכתוב עליו ה' לוקה, צריך לומר דלא מיירי אלא כשנכתב השם על הכלי לשם קדושת ה'. דאל"כ הא מלקות בודאי ליכא שאין כאן איסור תורה. והיאך כ' רבינו דלוקה. ע"ש. וכ"כ המנחת חינוך (מצוה

תלח). ע"ש. וכן הסכים בשו"ת מלמד להועיל (סי' פח).
ע"ש. וע"ע להלן בסמוך.

(ג) אלא דלכאורה יש להוכיח לאסור מחיקת ה' שנכתב שלא בכוונת קדושה, ממ"ש הרמב"ם (בפ"ו מיסודי התורה ה"ח) וז"ל, כתבי הקדש כולן ופירושיהן וביאוריהן אסור לשרפן או לאבדן ביד וכו'. בד"א בכתבי הקדש שכתבן ישראל בקדושה, אבל אפיקורוס ישראל שכתב ש"ת שורפין אותו עם האזכרות שבו, מפני שאינו מאמין בקדושת ה', ולא כתבו לשמו, אלא שהוא מעלה בדעתו שזה כשאר הדברים, והואיל ודעתו כן לא נתקדש ה', ומצוה לשרפו כדי שלא להניח שם לאפיקורסים ולא למעשיהם. ע"כ. וממה שהאריך בלשונו הזהב מפני שאינו מאמין וכו', ולא הסתפק בטעם מפני שלא כתבו לשמו, מוכח שאלמלא כן היה אסור לשרפו, אע"פ שלא נכתב בכוונת קדושת ה'. ואין לומר שמה שהוצרך הרמב"ם להטעם מפני שאינו מאמין וכו', הוא כדי לומר שיש מצוה לשרפו, וכמו שסיים אה"כ, שא"כ הי"ל להניח טעם זה בסוף דבריו, א"ו שדעת הרמב"ם דלא כהרשב"ץ הנ"ל, ומש"ה הצטרך לכל זה, שאע"פ ששם שנכתב סתם אסור למוחקו או לשרפו, מ"מ כשנכתב ע"י אפיקורוס שאינו מחשיב כתיבת השם יותר משאר הדברים מותר לשרפו. אולם ראיתי בס' מחנה אפרים בחידושו לטור יו"ד (דל"ז ע"ג) שכ', וראיתי מי שרצה לומר (הוא הפר"ח הנ"ל), שאפילו נכתב שלא בכוונת קדושה אסור למוחקו מה"ת ולוקה עליו. והוכיח כן ממ"ש הרמב"ם שאם התיך כלי שכתוב עליו שם לוקה עליו, וסתם שם הכתוב על הכלי לא נכתב לשם קדושתו, ואפ"ה לוקה עליו. אלו דבריו ז"ל. ואינם נראים לי, וכמ"ש לעיל, דהא דק"ל גוי שכתב השם צריך גניזה, אע"פ שסתם גוי אינו כותבו לשם קדושתו, אין זה אלא מדרבנן ומשום בזיון וכו'. וההיא דהרמב"ם בשם שכתוב על הכלי, לכאו' נ"ל מדברי הרמב"ם שקדושה האמורה באזכרות היינו שכוין/שכיוון/ בשעת הכתיבה שכותב השם, ובזה בלבד חל עליו קדושה. וכן נראה ללמוד מדבריו בפ"ו מיסוה"ת ה"ח (הנ"ל), וממה שהאריך בלשונו, ולא סגי לומר משום שלא כתבו לשמו, משמע שכל שמתכוין לכתוב השם, אע"פ שלא נתכוין לקדשו ה"ז קדוש. ומ"ש בגיטין (נד): אזכרות שבו לא כתבתים לשמן, היינו לומר שכתבם שלא בכוונת השם. וכ"כ התוס' מנחות (מב) ד"ה ואל, לחד שינויא. עכ"ד. ולפע"ד מה שמחדש בד' הרמב"ם דסתם האזכרות לשמן, זה נסתר ממ"ש הרמב"ם (בפ"א מה' תפלין הט"ו), וז"ל,

הכותב ס"ת או תפלין או מזוזה, ובשעת כתיבה לא היתה לו כוונה וכתב אזכרה מן האזכרות שבהן שלא לשמה פסולין. ע"כ. ומבואר להדיא דס"ל להרמב"ם שצריך שתהיה כוונה של הכותב האזכרה לשם קדושת ה'. ולא סגי בסתמא. וז"ל הארחות חיים א"ח (הל' תפלין אות כד), וצריך לכוין האזכרות לשם ה', ושיוציא בשפתיו, ואם לא עשה כן אין להן תקנה. ולפי' בעל התרומה א"צ שיאמר בפירוש אלא בתחלת הכתיבה, אבל במחשבה ודאי בעי בכל שם ושם. וכן דעת הרמב"ם. ע"כ. וע' בב"י א"ח (סי' לב). ובמרכבת המשנה אלפנדארי (דל"ב ע"א). ושור"ר בס' ווי העמודים (סי' ט אות ה) ובשו"ת יהודה יעלה אסאד (חיו"ד סי' רסט) שהוכיחו כן מד' הרמב"ם הנ"ל דסתמא הוי שלא לשמו ופסול. ומעתה אין לנו לומר כדחיית המחנה אפרים הנ"ל. ומה שהאריך הרמב"ם בלשונו הזהב, הוא רק לענין איסור מחיקה ושריפה, אבל להכשירו לס"ת אין לנו. וכמ"ש המחנה אפרים עצמו שם (דל"ז סע"ב). ומ"ש הרמב"ם שאם התיך כלי שכתוב עליו שם ה' לוקה עליו, י"ל שבכתבו לשמה מיירי (וכנז"ל באות הקודם). ולא אכחד כי ראיתי בס' סדר משנה (רפ"ו מיסוה"ת), שהביא דברי הרמב"ם ה"ח הנ"ל, וכ', דמוכח מזה שדעת רבינו שאם לא נתכוון בשעת כתיבת האזכרות לקדשן אין בהן קדושה. ודלא כהפר"ח בה"ו שכ' שאפילו בזה יש איסור תורה במחיקתן, שבמחכ"ת אישתמטיתיה דברי רבינו, ודברי היראים שבהגמ"י אות א, שמבואר בדבריהם שאין כאן אפילו איסור דרבנן, רק זהירות בעלמא, ולכל היותר כשהמחיקה שלא לצורך אין בזה אלא איסור דרבנן. עכ"ד. והנה מד' היראים אין ראיה, דמיירי בנתכוון לכתוב יהודה והשמיט דלת ונמצא ה' כתוב, דבכה"ג מותר למחוק. וכמבואר בירושלמי (פי"ב דשבת ה"ה). ודלא כהפני הושע בחי' לגיטין (כ). ע"ש. וכ"פ בשו"ת מהרשד"ם (חיו"ד סי' קפז). ע"ש. אבל אם נתכוון לכתוב השם י"ל שאסור למוחקו אע"פ שלא קידשו, וכמ"ש ל"ל לעיל (אות א). והראיה מד' הרמב"ם ה"ח, אדרבה איפכא מסתברא, שאריכות לשונו מוכיח דדוקא בישראל אפיקורוס דינא הכי, אבל בסתם ישראל אע"פ שלא נתכוון לקדשו הואיל וידוע שהוא כותב ה' יש בו קדושה לענין שאסור למוחקו או לשרפו. וכן מצאתי בשו"ת תפארת יוסף (חאו"ח סי' ה בכלל תפארת הערה ב) שהוכיח במישור לאיסור מד' הרמב"ם הנ"ל. וכ' להעיר ע"ד המחנה אפרים הנ"ל בזה. ע"ש. וכ"כ הגאון ר' שלמה ג"פ בקסת הסופר (בסוף הספר חקירה יא). ע"ש. וכ"כ הפמ"ג א"ח (מש"ז סי' קנ"ט ס"ק טו) בדעת

ע"ש. ומ"מ בהצטרפות ספק אחר יש מקום להורות להקל. וע' בשו"ת מהר"ם שיק (חיו"ד סי' רסד).

(ד) ניהדר אנפין לנ"ד, כי לפי מה שנשמע הדפסת שטרי כסף הללו נעשית בחוץ לארץ, ויש להניח כי הפועלים שעסקו בהדפסתם גוים הם. ועכ"פ בודאי שלא הדפיסו האזכרות שבהם לשמם. והרי נודע בשערים המצויינים בהלכה שיש פוסקים שסוברים שאין קדושה כ"כ בספרים הנדפסים, כמו בספרים שנכתבו בכתב יד. וכמ"ש הרוקח (סי' רפ) שדפוס אינו ככתב. וכ"כ מדנפשיה מהר"י בן שאנני בשו"ת בארות המים (חאו"ח סי' ג), שהמיקל בעניני צניעות (לשמש מטתו) בפני ספרי התלמוד שנדפסים יש לו ע"מ שיסמוך. והמחמיר תע"ב. ע"ש. וכ"כ בשו"ת אהל יצחק חסיד (חאו"ח סי' ו). ע"ש. וע"ע בשו"ת אהל יוסף מולכו (חאו"ח סי' ב) שהביא דברי החמדת ימים שכ' להקל בזה בספרים הנדפסים. אבל הרהמ"ח לא הסכים עמו בזה. ע"ש. ומיהו בשו"ת דבר משה ח"ג (חאו"ח סי' ה) מצדד לדינא כהחמדת ימים. גם בשו"ת חות יאיר (סי' קפד) כ', שבספרים הנדפסים ע"י גוי יש צד קולא, כי קדושת ס"ת נמשכת ע"י איש אשר נשמת חיים באפיו חלק אלוה ממעל, משא"כ בספרים הנדפסים ע"י גוי שאינו מאמין בבורא וכו'. ע"ש. ומכ"ש בנ"ד שנעשו ע"י צילום שהוא גרוע יותר מהדפסה רגילה. ועוד כי בשו"ת אבן יקרה ח"ב (סי' לג), נשאל אם מותר להכנס לבית הכסא עם תנ"ך שנעשה ע"י צילום פטוגראפי באותיות קטנות מאד, עד שא"א לקרות בו אלא בעזרת זכוכית מגדלת. והעלה שאין שום קדושה בתנ"ך כזה מכיון שאין האותיות ניכרות לעין רואה רק ע"י זכוכית מגדלת פי כמה פעמים מהכתב, לכן אין לזה דין כתב כלל. שאנו אין לנו בכל מקום אלא מה שענינו רואה במראה ולא בחידות וכו'. ומ"מ אע"פ שמן הדין אין בתנ"ך כזה דין קדושה כלל. למעשה כיון שיש שמות קדושים בתנ"ך, חלילה לנהוג מנהג בזיון בתנ"ך הזה. ע"כ. (ועמש"כ בתשובה הקודמת אות ב). ופשוט שלא החמיר לענין מעשה אלא כשלוקחו לבהכ"ס באופן שהוא גלוי ונראה לעין. אבל כשמניחו בכיסו המכוסה שפיר דמי גם למעשה. וכמ"ש בשו"ת הרדב"ז ח"ג (סי' תקיג) שמותר להכנס לבהכ"ס וכתבים שיש בהם דברי תורה מונחים בתוך חיקו או בתוך המצנפת. ולא זו בלבד אלא אפילו משניות או סידור וכיו"ב מותר, הואיל ומכוסים הם. ולפי ההלכה מותר אפילו כתובין אשורית, אבל למעשה נכון להחמיר אא"כ כתובים בכתב רש"י וכיוצא. וע"ז

הרמב"ם. ע"ש. אלא דכל קבל דנא מצאתי בשו"ת שב יעקב (חיו"ד סי' נד) שכ' להוכיח מד' הרמב"ם דס"ל כסברת היראים ששם שנכתב שלא בכוונת קדושתו אין בו קדושה, מד' הרמב"ם פ"ו מיסוה"ת ה"ח (הנ"ל), כי הנה צריכים לדקדק שהואיל ומקור דברי הרמב"ם מגיטין (מה:): ס"ת שכתבו אפיקורוס ישרף, ופרש"י דודאי לשם עכו"ם כתבו, א"כ ל"ל להרמב"ם להאריך בטעם הנ"ל, ולא כ' ה"ט כרש"י, והא ודאי שלא יחלוק הרמב"ם ע"ז דסתם כתיבת מין לשם ע"ז. א"ו שכוונתו בטעם זה, דנ"מ שאפ"י ידענו בודאי שלא לשם עכו"ם כתבו, רק ללמוד מתוכו או לישראל כתבו, שאז אין איסור מן הדין להשהותו, אפ"ה אין איסור בשריפתו, מכיון שאינו מאמין והוא בעיניו כשאר הדברים ולא נתכוון לשם ה' כלל. והו"ל כנתכוין לכתוב יהודה וכתב ה'. ומכיון שאין איסור באחר, הכא מצוה לשורפו כדי שלא יניח שם למינים, ואי ס"ד דבעלמא יש איסור למחקו או לשרפו, וכי בשביל הקנס שלא להניח שם למינים נתיר לעשור איסור לשרוף השם שלא כדת, א"ו שמכיון שבאופן כזה לא נתקדש ה' כלל ובאחר אין איסור לשורפו גבי מין מצוה לשורפו מה"ט. זוהי כוונת הרמב"ם. ומקורו משבת (קטז) דר' יוסי ס"ל דקודרין האזכרות וכו'. ור"ט ס"ל דשורפם עם אזכרותיהן. וס"ל להרמב"ם דמירי בידעינן שלא נכתבו לשם ע"ז וכו'. ע"ש. הא קמן דס"ל דלא כהפר"ח בד' הרמב"ם, ומותר למחוק ולשרוף שם ה' שנכתב שלא לשם קדושה. וכ"כ הגאון ר' יצחק אלחנן בשו"ת עין יצחק (חאו"ח סי' ה אות ט). וביסס דבריו עפ"ד השב יעקב הנ"ל. והוסיף, דמ"ש הרמב"ם שכתבי הקודש שכתבן גוי יגנוזו, התם באופן שיש להסתפק שמא כתבו העכו"ם לשם קדושה כיון שכתבן למכרן לישראל. וכפרש"י גיטין (מה:). ועמ"ש המחנה אפרים ה' ס"ת. והעיקר כמ"ש השב יעקב. ע"כ. נמצא שיש כמה עקולי ופשוטי בדעת הרמב"ם בזה. ומפלוגתא לא נפקא. וע"ע בשו"ת זקן אהרן וואלקין ח"ב (סי' ע). ובאמת שהרבה אחרונים סוברים שיש להחמיר בזה לדינא. ודלא כהרשב"ץ והש"ך ושאר אחרונים (הנ"ל באות א). ומהם: הפנים מאירות ח"א (סי' מה). והמחנה אפרים (בדל"ז ע"ב). והחות יאיר (סי' טז). והפמ"ג (א"ח, סי' לב מש"ז סק"ב, וסי' קנג מש"ז ס"ק טו בד"ה ומה). והברכי יוסף יו"ד (סי' רעו ס"ק כד). והחסד לאברהם אלקלעי (חיו"ד סי' טו דק"ז ע"ד). והגרע"א במה"ת (סי' טו). ועוד. (ועמש"כ בשו"ת יביע אומר ח"ג חיו"ד סי' יד אות ו.

אלא שמטעם זה בלבד היה מותר לקיימו, אך מטעם החשש שמא נעשה לשם ע"ז כתב הט"ז להתיכו. וא"כ אין בזה שום חשש איסור להתיכו. ואעפ"כ לדעתי אין חיוב להתיכו, שהרי במדינות הודו יש ע"ז על הרבה מטבעות ונושאים ונותנים בהם, וכמבואר ביו"ד סי' קמא. ואולי דעת הט"ז ששם בן ארבע שטבעוהו לשם ע"ז הוי בזיון ח"ו להשם ביותר, ולכן יש להתיכו. עכ"ד הנוב"י. ומבואר דמסתמיך ואזיל ע"ד הש"ך שבשם שנכתב שלא לשמו אין בו קדושה. (והפמ"ג במש"כ שם כ"ג כ"כ, שאם אין ידוע אם הוטבעו לשם ע"ז י"ל שמותר לשהות ומותר להתיכן שלא נכתב בקדושה. ע"ש.) וממ"ש הנוב"י בסו"ד, שלדעתו אין חיוב להתיכו, ושכמדינות הודו יש ע"ז על המטבעות ונושאים ונותנים בהם. נראה דפליג על הכנסת יחזקאל (ס"ס יג), דדוקא מטבעות של נחושת חשיבי מבזוין, ומותר להשתמש בהם, אבל בכסף חשיבי מכובדים, ואסור להשתמש בהם, שלשם ע"ז נעשו. ע"ש. וה"נ ס"ל להבית דוד (חיו"ד ס"ס עד) להקל גם במטבעות של כסף. וכד' הנוב"י. ואכמ"ל. איך שיהיה למדנו מד' הנוב"י די"ל דההיא דערכין מיירי באופן שכתב ה' לשמו. (או שעכ"פ יש להסתפק בכך). וע"ע בשו"ת חות יאיר (סי' טז) שמתחלה העיר דמההיא דערכין (ו) מוכח שאפ"י כתבו שלא לשמו אסור למוחקו. ושוב ה"ד הגמ"י בשם הר"א ממיץ. וסיים, שי"ל דמסתמא כתבו הגוי לשם אמונת ישראל. ומסיק התם, דמטבעות שהוטבעו במדינת שוויידין בשם של ד' אותיות נ"ל שמותרים הם, כי הוטבעו להוציאן, והו"ל ככותב ה' בפירוש לשם חול וכו'. ע"ש. וא"כ גם להסוברים שאסור למחוק שם שנכתב שלא לשמו, בכה"ג שלהוצאה ניתנו יש להקל. ומכ"ש שישנם פוסקים רבים ונכבדים דס"ל שמותר למחוק שם שנכתב שלא לשמו, ואין בו קדושה כלל. ומה גם בנ"ד שעיקר כוונת האומן בצילום המגילות הגנוזות, לשם הבלטת חיבת דברי עתיקות, ולא לשם קדושה כלל. לכן אין כל איסור לבער או למחוק ה' שבשטרי כסף הללו. ובצירוף שהצילום הוא באותיות מוקטנות מאד שאינם ניכרים לעין רואה בלי זכוכית מגדלת בודאי שיש להקל לאבדן ולשורפן (בזמן שיגיע העת להוציאם מהמחזור של המטבע). ואמנם בשו"ת מחנה אפרים (בחי' יו"ד דל"ז ע"ג) העלה שזהובים שהוטבעו ע"י גוים וכתוב עליהם שם הוי"ה, אסור להתיכן, אבל מותר ליהנות מהם, כיון שלא נעשו לשמו. אבל אם נעשו ע"י ישראל שי"ל שנעשו לשם קדושה בכוונה נראה שאסור

אני סומך לעשות מעשה בעצמי. ע"כ. ולפ"ז בתנ"ך המצולם ע"י פוטוגרפאי, שכל האיסור שלו אינו אלא מתורת חומרא, מותר להניחו בכיסו או בחיקו מכוסה ולהכנס בו לבהכ"ס אפ"י לכתחלה. וכן מתבאר בשו"ת שבות יעקב ח"א (סי' פב), שמותר להכנס לבהכ"ס בקמיעין המכוסים בכיסוי עור או בגד, ואין בזה שום חשש. ופוק חזי מע"ד. ע"ש. וע' בשו"ת בית אב (חאו"ח סי' כו). וכן ראיתי בשו"ת מהרש"ם ח"ג (סי' שנז), שנשאל ג"כ בנידון האבן יקרה, וצידד להתיר מטעם שענין הצילום גרוע יותר מדפוס וה"ד הרדב"ז הנ"ל. וסיים שאע"פ שאין להכניס התנ"ך בגלוי לבהכ"ס משום בזיון כה"ק, מ"מ כל שמונח בתוך התיק שנקרא מעדיליאן אע"פ שמצד אחד נראה דרך הזכוכית יש מקום להקל. ומ"מ אין להקל למעשה אא"כ מניחו בתוך כיס הבגד. ע"ש. ומינה לנ"ד ששטרי כסף הנ"ל מונחים בארנק או אפילו מונחים בכיסו ללא כיסוי אחר, שפיר דמי להכנס בהם לבהכ"ס, ואין בזה חשש. ורק יש להזהר שלא יוציאם בגלוי לבהכ"ס. וז"ב. (וע' בשו"ת שואל ומשיב תליתאה ח"א סי' שכו, שהביא דברי הרדב"ז הנ"ל, דהיכא שאינו בכתב אשורי מותר להכנס בו לבהכ"ס. והסכים עמו לדינא. ע"ש.)

(ה) ועינא דשפיר חזי להט"ז א"ח (סי' שלד ס"ק טז) שכ' בשם הב"ח, שמטבעות זהב או כסף שיש עליהם שם בן ד' אותיות שטבעו אותן המינים לשם ע"ז, אסור לתלותם על הס"ח, ואף אין להחזיקם ברשותו, אלא יתיכם מיד. ובשו"ת נודע ביהודה חנינא (חיו"ד סי' קפ) נשאל מרב אחד ע"ז, שהרי בערכין (ו) מבואר שאפילו לא נכתב לשם ה' צריך גניזה. וכ' הגהמ"ח, אני תמה שהיכן מבואר כן בערכין, הא אדרבה ע"י שכתב שם על הקורה אמרינן שזוהי ראייה שכוונתו לשמים וכו'. אבל אם ודאי נכתב שלא לשם קדושה מבואר בש"ך (סי' רעו ס"ק יב) שמותר למוחקו לצורך תיקון. ועוד שאפילו לפי טעותו (של הרב השואל), מה ענין נכתב שלא לשמו לנכתב לשם ע"ז, והרי לשון הט"ז שם שטבעו אותן לשם ע"ז. ואם כוונתו להקשות דמנא ידעינן שנתכוונו לשם ע"ז, כבר הרגיש בזה הרב תוספת שבת (סי' שלד ס"ק לו) בשם באר היטב. ואני אומר שיפה כיון הט"ז, שזה ברור שאף אם המושל שתיקן מטבע זו היה לבו לשמים, ואף האומן שחקק צורת המטבע על החותם היתה כוונתו לשמים, מ"מ הפועל המכה בקורנס כדי שהחותם יוטבע על המטבע, הוא עושה מעשה קוף ואין לו שום כוונה, ועיקר האותיות שהוטבעו על הכסף על ידו לא הוי לשמו.

ליהנות מהם. ע"ש. מ"מ בנ"ד שאין האותיות ניתנים לקריאה י"ל שאף הוא ז"ל יודה להתיר.

(ו) ואנכי הרואה למרן החיד"א בברכי יוסף (סי' רעו ס"ק כח) ש"ל, מטבע שמצד אחד חקוק עליו שם הוי"ה, ומצד אחר דיוקן איש בולט, מותר להוציאו ולהתיכו, ואין לאסור להשהותו, דליכא למיחש למידי. הרב החסיד מהר"י מולכו בתשו' כת"י סי' קלט. וכן עיקר. והרב מחנה אפרים בהגהותיו ליו"ד דל"ז שאסר להתיכו, לא סיימה קמיה עיקרו ותוקפו של דבר. עכ"ל. (וציין להחות יאיר סי' טז). ונראה כוונתו שהואיל ונטבעו להוציאם הוי"ל ככתבת השם בפירוש לשם חול. וכמ"ש החות יאיר (סי' טז). והיינו שאפ"ל למ"ד שאסור למחוק שם שנכתב שלא בכוונת קדושתו, הכא גרע טפי, כיון שחשוב ככותבו בפירוש לשם חול. וכעין מ"ש תר"י פ"ק דברכות (יב) והר"ן ספ"ג דר"ה (כח:). בשם רבינו שמואל, שאפ"ל למ"ד מצות א"צ כוונה, אם מכוין להדיא שלא לצאת אינו יוצא י"ח בעל כרחו. ע"ש. וכ"כ התוס' (סוכה לט) והרא"ש שם (פ"ג סי' לג). והמאירי (סוכה מב). ושבולי הלקט (סי' שסו). ואו"ז ח"ב (סי' שיג). ושאר פוסקים. ודון מינה ואוקי באתרין. וכיו"ב כ' הגאון הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (חיו"ד סי' פ). ע"ש. והרה"ג הראש"ל רב"צ עוזיאל ז"ל בשו"ת משפטי עוזיאל חיו"ד מה"ת (סי' עא סוף אות ג) הביא דברי הברכ"י הנ"ל, וכתב עליו, ודבריו תמוהים מאד במה שדחה סברת המחנה אפרים שהיא מפורשת בד' הרמב"ם (פ"ו מיסוה"ת ה"ו), שאפילו היה השם חקוק בכלי מתכות או בכלי זכוכית והתיך הכלי ה"ז לוקה, אלא חותך מקומו וגונו. ומקורו בערכין (ו). ואיך דחה ד' המח"א על סמך תשו' מהר"י מולכו. עכ"ל. ואשתמטיתה דברי הבארות המים והסדר משנה והעין יצחק והמנחת חינוך שהעמידו דברי הרמב"ם בנתכוון לכתוב ה' לשם קדושתו. וכנ"ל. וא"כ אין ראיה מד' הרמב"ם הנ"ל היפך תשו' מהר"י מולכו. ומה גם שכן מבואר להדיא בתשו' הרשב"ץ (סי' קכז) להקל בזה. וכבר האריך הברכ"י (שם אות כד) לדחות דברי המחנה אפרים במ"ש בדעת הרשב"ץ, שלא התיר למחוק אלא בהיה צריך לכתוב ה' וטעה לכתוב יהודה והשמיט דל"ת ונמצא ה' כתוב אבל בנתכוון לכתוב ה' אסור למחוק, שהרי הרשב"ץ שם בהדיא ס"ל להתיר בכל גווניו. וכו'. ע"ש. ועכ"פ במטבע שניתן להוציאה יש עוד צירוף להקל עפ"ד החות יאיר הנ"ל. ומכיון שאף המח"א הודה לנו שאין בזה איסור מה"ת כל שלא נכתב לשם קדושתו,

יש לסמוך על טעם החו"י להקל. ובפרט שהבאנו לדבריו סמוכין מד' הראשונים ז"ל. [אגב, מ"ש המשפטי עוזיאל שם, שיש לתמוה טובא על מרן שהשמיט מהש"ע מ"ש בערכין (ו) ששם שכתוב על הכלים ה"ז יגוד ויגנוז. ע"ש. ליתא, שכבר הובא זה בש"ע (סי' רעו ס"ג). ע"ש. ודו"ק].

(ז) הן אמת שראיתי הלום בשו"ת בית דוד לייטר (סי' ח), שנשאל ג"כ בתנ"ך שצולם ע"י פוטוגרפיא באותיות מוקטנות שאינן ניכרות לעין אלא ע"י זכוכית מגודלת /מגדלת/. וכ' להעיר ממ"ש בגיטין (יט:), אמר שמואל נתן לה נייר חלק ואמר לה ה"ז גיטך מגורשת, חיישינן שמא במי מילין כתבו. ומסקינן, כי אמר שמואל דבדקינן ליה במיא דנרא אי פליט פליט ואי לא פליט לאו כלום הוא. ופריך, וכי פליט מאי הוי השתא הוא דפליט, ומשני שמואל נמי חיישינן קאמר. (ופרש"י, השתא הוא דפליט, וכשהיו בלועות לא היה כתב, ומשני, דחיישינן שמא לא נבלעו יפה, ואם מת חולצת ולא מתייבמת ואסורה לכהן דספק גרושה היא.) וכ' הבית שמואל (סי' קלה סק"ו) בשם הלבוש, שאפילו עמדו העדים מקרוב וראו שהנייר חלק ג"כ חיישינן, דמכיון דפליט לבסוף איגלאי מילתא למפרע שהיה שם כתב גמור ומה בכך שנבלע לפי שעה. ע"ש. הרי דאע"ג דלא ניכר אח"כ אלא ע"י מעשה חשיב כתב. וה"נ שפיר חשיב כתב. ע"כ. ובאמת שדברי הלבוש צ"ע, דהא בגמ' פריך, וכי פליט מאי הוי השתא הוא דפליט, אלמא דפשיט"ל דלא חשיב כתב מה שאח"כ יוכל להפליטו ע"י מי נרא. ואף התרצן לא פליג ע"ז בסברא זו. וכבר הב"ש שם כתב ע"ד הלבוש שהוא דוחק, ולא מצינו סברא זו. וע"ע בט"ז שם. ובלא"ה חילק שם הב"ד דשאני התם שע"י פליטת המיא דנרא ישאר כתב קיים וניכר לעין, משא"כ כאן שלעולם יצטרך לזכוכית מגדלת לקרות בתנ"ך הזה. ולכן שפיר דמי לצרף ד' האבן יקרה דלא חשיב כתב בענין זה, כיון שלא נראה לעין כמות שהוא. וכיו"ב כ' מהר"י משאש בשו"ת מים חיים (תאו"ח סי' רנט), אודות אתרוג שנבדק ולא נמצא בו דופי, אך ע"י זכוכית מגדלת נראו בו כמה נקבים עם חסרונות. והעלה שהאתרוג כשר למהדרין, שאין לדיין אלא מה שענינו רואות. שאם נחשוש לראייה בזכוכית מגדלת מעולם לא נאכל בשר שהריאה ושאר איברים יראו כנקובים. וכן בדיקת התולעים במים ושאר דברים. א"ו שרק למראה עיניו ישפוט. וגדולה מזו כ' השע"ת (סי' תרמח סק"ה) בשם המבי"ט, שאם אין נראה לעין

מחמת דקותו וצריך להסתכל אין זה כל שהוא שפוסל. [כן הוא בא"ר שם ס"ק כד בשם המבי"ט לענין יבש שפוסל בכל שהוא בחוטמו. וע' בשער הציון שם ס"ק מט בשם הפמ"ג. ודו"ק]. **וכן השיב הרה"ג מהר"ח בלייח זלה"ה על פיסוק האותיות שאינם נראים לעין אלא ע"י זכוכית מגדלת שאין זה נקרא פיסוק אותיות, כיון שאינם נראים לעינים רגילות, וא"צ עינים יפות להבחין. עכת"ד.** וע"ע בשו"ת דובב מישרים ח"א (סי' א) שג"כ העלה דלא אזלינן בתר זכוכית מגדלת לגבי מוקף גויל. ע"ש. וכ"כ הרבה אחרונים לגבי איסור תולעים. ואכמ"ל. ודון מינה ואוקי באתרין.

(ח) ועדיין צריכים אנו למודעי, כי הנה בגמ' (ר"ה יח): בתלתא בתשרי בטלת אדכרתא מן שטרייא, שגזרה מלכות יון גזרה שלא להזכיר שם שמים על פיהם, וכשגברה מלכות חשמונאי ונצחום התקינו שיהיו מזכירין ש"ש אפ"ל בשטרות, והיו כותבים בשנת כך וכך ליוחנן כ"ג לאל עליון, וכששמעו חכמים בדבר, אמרו למחר זה פורע חובו ונמצא שטר נמצא באשפה, וביטלום, ואותו היום עשאוהו יו"ט. ע"ש. ועפ"ז התרעם

הגאון התבואות שור, על הכותבים מנורות של קלף להניח בסידורים, וכותבים בהם שויתי ה' לנגדי תמיד וכו', ועל הרוב אינם משתמרים כהוגן, ותשתפכנה בראש כל חוצות, ושראוי לאזור חיל לבטל המנהג, והסתמך ע"ד הגמ' (ר"ה יח): הנ"ל שמשום שבטלה אזכרת ה' מן השטרות עשאוהו יו"ט. והובא בשערי תשובה ח"א (סי' א סק"ג). ע"ש. אולם בנ"ד פשוט דלא שייך טע"ז, שדוקא בשטרות העומדים לפרעון ולזריקה חיישינן להכי. וכמ"ש בשו"ת מעין גנים (סי' ו אות ד). אבל כאן חזקת כספים משתמרים. וגם כשמוציאים אותם מן המחזור של המטבע, מבערים אותם, ואיבוד כתבי הקודש ואזכרותיהן לא חמיר כולי האי כבזיונם. וכמ"ש השבות יעקב ח"ג (סי' י). והחת"ס ח"ו (סי' ח). ובשו"ת אבן שתיה (סי' ס). ועוד. אשר מכל הני טעמי תריצי אין לערער על מעשה הוצאת שטרי כסף הללו. ומ"מ אין לכחד שמצד המנהלים של בנק ישראל שטיפלו בהוצאת שטרות - כסף הללו, שבתוכם ישנם אנשים דתיים, נעשה משגה חמור, שלא התיעצו עם גדולי ההוראה בישראל בדבר קביעת צורת הכספים הללו, לבל יהיו פקפוקים מצד הלכה. ומכאן ולהבא לחושבנא טבא. הנלע"ד כתבתי. והשי"ת יאיר עינינו בתוה"ק אמן.